

Димитрия ГЕОРГИЕВА

(Велико Търново)

ЗА НЯКОИ СИНТАКТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА НЕОФИЦИАЛНОТО ПИСМО*

Като жанрова форма писмото се отличава със своята полифункционалност и възможност за реализация във всички стилове на българския книжовен език. То отбелязва присъствие в различни речеви сфери – делова, битова, обществена, научна, художествена, функционирайки или като типична, или като специфична форма. Особеното и интересното е, че при своята реализация писмото запазва жанровата си характеристика и заедно с това “поема” същностните черти на стила, в който намира конкретна проява.

Във всекидневно-битовата сфера писмото служи за осъществяване на непринудено общуване между близки, приятели, роднини, които са пространствено отдалечени и нямат възможност да контактуват пряко. Такива писма наричаме най-общо неофициални поради неофициалния характер на отношенията между комуникантите или битови, ако се вземе предвид сферата на реализация. За книжовно-разговорната реч (КРР) писмото не е типичен жанр, тъй като тя се реализира предимно в устното диалогично общуване. Особеното място, което заема неофициалното писмо сред жанровете на КРР, се определя преди всичко от монологичната форма и писмения начин на реализация. Именно те неутрализират или ограничават някои от съществените разговорни признаци, каквито са непосредственото общуване (персоналността) и спонтанността.

Предлаганите наблюдения в тази насока са резултат от анализ върху автентичен материал – неофициални писма, взети от ко-

---

* Това научно съобщение е част от дипломната ми работа на тема: Неофициалното писмо като жанр на книжовно-разговорната реч (с акцент върху синтактичното равнище). В. Търново, 1998, научен ръководител гл. ас. Рашка Йосифова.

респонденцията на частни лица¹. Писмата обхващат периода 1977–1997, но по-голямата част от тях са от последното десетилетие. Информаторите са на различна възраст, но преобладаващи са от групата на младото поколение (16–29-годишните). Социалната и професионалната им принадлежност е разнообразна – ученици, студенти, войници, учители, служители и др. Кореспондиращите са от почти всички краища на България – от големи градове (София, Пловдив, Пазарджик, Хасково, Русе, Бургас), от по-малки (Гоце Делчев, Велинград, Тервел, Полски Тръмбеш), а също и от някои села.

При анализирането на материала се установи, че речевата ситуация на общуването чрез писма отбелязва и различия, и допирни точки с комуникативните условия, в които се реализира КРР. Подобно на КРР, и при неофициалното писмо (като жанр на тази реч) откриваме значително тематично разнообразие, а субектът и адресатът са конкретни лица. Различията са свързани с условията на общуване: при писмата липсва пряк визуален и слухов контакт между комуникантите, общуването е писмено и монологично. Казаното обаче не изключва съобразяване от страна на адресанта с адресата (т. е. с неговите предварителни знания, с възможните му реакции), което води до имитиране на своеобразна персоналност и диалогичност. Следователно въпреки ограниченията, които поставя писмената форма, белезите на разговорното – непринуденост, спонтанност, персоналност, макар под специфична форма и с различен интензитет, се проявяват и при неофициалното писмовно общуване.

Като разговорен текст неофициалното писмо притежава и основните екстралингвистични признаци на КРР, а именно: ситуативност, контрастност, непоследователност от логическа гледна точка². Тяхната проява също е твърде специфична. За нас интерес представлява нейният конкретен израз в някои особености от синтактичното равнище на езиковата система.

Една от най-характерните черти на разговорния текст е контрастността. Тя се изразява в едновременното съществуване на противоположни тенденции. Две от тях – към икономия (синкретизъм) и към излишество (разчлененост) имат широка реализация в текстовете на анализирания писма.

Тенденцията към излишество е силно проявена. Нейното действие най-ярко се илюстрира от синтактичните явления дублиране

на подлога и удвояване на допълнението, които редовно се срещат в писмовните текстове. **Дублиране на подлога** откриваме в няколко типични случая:

– когато е резултат от комуникативната функция на словореда: *Мария иска и **тя** да ходи**;

– когато е обусловено от ритмическата функция на словореда: *Той, човека, всичко свършил;*

– при т. нар. сегментирани конструкции, в които се срещат излишни местоимения³: *Батко, Кате, вие как сте, Лельо и калеко, как сте вие* и др.

Много по-често обаче се срещат примери за дублиране на допълнението. Удвояването обикновено е мотивирано от препозицията на информативнозначимото допълнение: *Билета, ако искаш, при нас **го** изпрати; Бориславчо до обяд **го** пази свекървата, Петя виждали ли сте **я***. Но в някои случаи липсва словоредно оправдание: *Много ти благодаря за **страничката**, която ми **я** преведе* (допълнението е дублирано с излишно местоимение).

Описаните синтактични явления отбелязват присъствие в почти всички текстове от анализирания писма. Наред с тях широко са разпространени и повторените части, които се отличават с ярка разговорна обогатеност: *и **тъмно**, не **тъмно** веднага Гинчето дойде; аз **много**, **много** не искам; **пиехме**, **пиехме** и други работи*. Често явление също така е многократното повторение на съюз или съюзна връзка, особено при поликомпонентните синтактични единици, изградени от асоциативно нанизани изречения: *Седнах на масата **и** скъсах листа **и** дойдоха **и** ни вдигнаха по тревога; Водиха ни до пощата **и** ни изпуснаха за половин час **и** аз веднага метнах два коняка **и** две бири **и** после ми се отвори глътката, ама трябваше да се прибирам*.

Посочените особености съществено повишават “разговорността” на неофициалните писма и ярко илюстрират широкото действие на стремежа към излишество в техните текстови пространства.

---

* Това научно съобщение е част от дипломната ми работа на тема: Неофициалното писмо като жанр на книжно-разговорната реч (с акцент върху синтактичното равнище). В. Търново, 1998, научен ръководител гл. ас. Рашка Йосифова.

Противоположната тенденция – към **икономия** (синкретизъм) също е проявена във висока степен. Тя се характеризира с наличието на явления, типични само за разговорната реч. Като последица от действието на тази тенденция руската авторка Е. А. Земска посочва редица явления⁴, някои от които са много характерни за анализирания текстове – разнообразие от метонимични модели, семантическо стягане (субстантивиране) и др. Специфичното тук е, че на места в епистоларния текст се забелязват прояви на особено **семантическо стягане** – най-вече при изрази, които осъществяват връзка с реплика от писмо на събеседника. Те се стягат до номинативни конструкции, съдържащи само предмета на речта. Например изразът Пишеш за книжката ние сме я прибрали и ще ти я донесем в друго писмо на същия автор придобива “стягане”: За книжката е у нас ще ти я донесем. Освен това се получава и наслабяване със следващото изречение, което има за подлог обекта от “стегнатия израз” – книжката е у нас. Подобен е и примерът: За снимките от Бурда ще ти ги изпратя ...

Такова взаимопроникване е характерно и за **конструкциите с налагане** (интерференция на модели), които по правило се смятат за чисто речево явление и за неприсъщи на писмената реч. Примерите за подобни конструкции обаче съвсем не са рядкост в епистоларните текстове. Тяхната фреквентност е най-висока в онези писма, които се отличават с по-голяма степен на спонтанност: ... и отиде при Колю имало едно място..., ще идва майстор да ги прави тези стаи само са замазани. В някои случаи интерференцията е двукратна в рамките на една усложнена конструкция: Ти гледаш ли по руската всеки петък има класация на MTV от 23,15 някъде да я гледаш.

Отбелязаните особености са показателни както за действието на стремежа към синкретизъм в неофициалната епистоларна реч, така и за асоциативния тип построяване на изказването, който се проявява при спонтанно и непринудено общуване.

Като последица от тенденцията към икономия се разглеждат и проявите на **елиптичност**. Анализирания текстове ни дават редица примери за изпускане на предлози: при еднородните части – много поздравя на майка и татко, до града и обекта ни возят с рейсове; в някои случаи има разрушаване на предложното словосъчетание и превръщане в безпредложно – ще е две седмици – отпуска (в), долу

стаите пепел (в), една камара боклук на земята (от) и др. В други примери елипсата на предлога засяга изразяването на синтактичните отношения: Мария й харесва на Велинград (на), Търновските празници сме в Търново (за) и др. под.

При съюзните връзки тенденцията към икономия води до създаване на безсъюзни конструкции, които са много характерни за синтаксиса на неофициалните писмовни текстове: *Да ти кажа една клюка_новата приятелка на Гулит е бременна_ще ражда през април (че, и); Няма млади семейства,_не се задържат,_отиват по градовете (защото, и).* Елипсата на съюзите е мотивирана от липсата на необходимост за изразяване на сложни отношения. Достатъчно се оказва простото нанизване на синтактични единици.

От частите на изречението редовно се изпуска сказуемото, особено в случаите, когато се осмисля с глагола има: *в цялата къща_пепел; въобще работа_много*, или с глагола съм: *всички лампи_изгасени, но_заклучено и тъмно*. Елипсата на сказуемото често е мотивирана от избягване на повторението му, когато е било изразено в предходното изречение: *Ходим на кино, редовно_на стол*. В други примери изпускането се обяснява чрез общия смисъл на изречението: *Моята дъщеря по-малката е бременна и я чакаме_всеки ден (да ражда).*

Елиптичността е тясно свързана с един от най-значимите признаци на разговорния комуникативен акт – **ситуативността** (зависимостта от ситуацията). Руската авторка О. Б. Сиротина я разглежда като пряка и косвена: „Увереността, че събеседникът разбира говорещия, защото вижда предмета, за който говори, създава **пряка** (подч. м.) ситуативност на разговорната реч. Предположението, че събеседникът е запознат с предситуацията, предпазва говорещия от много обяснения, уточнения. Затова може да се говори и за косвена ситуативност”⁵.

При писмата е характерно дистантното общуване и затова при тях се оказва възможна реализацията само на косвената ситуативност. Нейна проява са някои непълни изрази, много характерни за войнишките писма: *Остават само още 4 месеца; Дръж се, не остава; Не се сдухвайте, момчета, не остава* и др. Осмислянето на тези изрази се осигурява от знанието за предситуацията – пребиваване в казарма, от което се разбира, че става въпрос за времето до края на

военната служба. Подобни изрази се определят като по-характерни за непосредственото устно общуване, където конситуативните изказвания, образувани на базата на елипсата, са типично явление. Оказва се обаче, че тяхната проява в текстовете на писмата (особено на по-спонтанните) е доста застъпена.

Интерес пораждат непълните изказвания в случаите, когато елиптичността е резултат от общността на аперцепционната база на комуникантите, напр.: *Спомените ти са адски точни 1.V.78, а ти на 28.V.79* (става въпрос за рождени дати); *Довечера ще гледам Милан с Брюж, дано бият* (не е нужно да се уточнява кой отбор победи, тъй като събеседниците са привърженици на "Милан"); *Коса и Вилито се разбрали, че ако не тя в събота, то ние в неделя на автогарата* (знание за предситуацията, която имат само комуникантите). Такива примери са ярка илюстрация за "разбиране с половин дума", което се оказва възможно не само при прякото устно общуване, но и при дистантното общуване чрез писма.

Като разговорен текст неофициалното писмо притежава и качеството **непоследователност от логическа гледна точка**. Най-ярко тази черта е проявена в спонтанните писма, при които авторът няма възможност за предварително обмисляне или редактиране, а създава текста "на един дъх".

На синтактично равнище последователността от логическа гледна точка се изразява в доста примери за прости изречения, при които се открива несъответствие между частите на удвоеното допълнение: Мария са започнали да ги изпитват, или несъгласуване между подлога и сказуемото: Преди се случваше промени, И за много хиляди лева неща липсвало.

Често явление са и сложни изречения, в които поради елипса на смисловата връзка вследствие на обща аперцепционна база не е ясно по каква логика са свързани предикативните единици, напр. *Светлето не съм я виждала_и аз искам снимките; Имаха доста багаж_дъщерята на сестра им се тровила; Казваш, че имаш гостенка_предполагам няма да ти откажат*. В други случаи логическата връзка лесно се възстановява по общия смисъл на изречението: *Към 12 ч. слезнахме в дискотеката_до 5 ч.* (и останахме там). Подобна нелогичност се дължи на елипса, която е следствие от неб-

режността при изразяване и от тенденцията към икономия – изпуска се всичко, за което събеседникът може сам да се досети.

За структурата на многокомпонентните синтактични единици, построени по принципа на асоциативното нанизване, непоследователността от логическа гледна точка също се оказва твърде характерна. Конструкциите се отличават с неорганизираност – последица от движението на спонтанната асоциативна мисъл: *Отидох на работа той, човека, всичко свършил, отварям стаята, ще припадна, изкъртил цялата стена и една камара боклук на земята, без да ми махне постелките; Дори и да се разсърдят, аз така правех, всички лампи изгасени само в тази стая дето лепя свети и едно одеяло съм сложила на прозореца още отгоре, та да няма светлинка и мн.* др. Нарушаването на логическата последователност при неофициалните писма много повече доближава техните текстове към живата устна реч, отколкото към обмислената писмена реч. В това се състои част от спецификата на епистоларната форма при реализацията ѝ в КРР.

Наред с описаните синтактични особености, за разговорния характер на писмата допринася и **комуникативният словоред**. Той по правило е присъщ за спонтанната устна реч, но някои от неговите типични прояви намират отражение и в епистоларните текстове. Като по-характерна можем да посочим **дистантната съчетаемост** между зависими в синтактично отношение компоненти, която е резултат от изнасяне на информативнозначимата част в препозиция⁶. Примери за дистантна съчетаемост се откриват в синтактичната група определяемо – определение: *и две парчета на тавана малки също попълниха* (съгласувано определение), *дали да ти пратя мръвка в буркан от прасето* (несъгласувано определение); между компонентите на сказуемото: *преспиването е в бунгалата безплатно, пък е много и скъпо, ако ти се нещо яде, той е с една година по-голям от нея*; между глагол и свързаната с него да-конструкция: *и ще си ходите в казармата да преспите*. Дистантната съчетаемост може да бъде и резултат от ритмическата функция на словореда: *Пижамата много се зарадва там за израза мисля, че беше “дубест ези”*.

Отбелязват се и някои случаи на постпозиция на съгласуваното определение: *като узреят вишините (късните), с Васил (моя) играта е много мътна* (когато е налице обособяване). По-голяма е

фреквентността на примерите с препозиция на несъгласуваното определение: На Пилъв майка му идва в петък, Ходихме да вземем на Марин адреса, На Ваня адреса е... Широко разпространение има също така и словоредният модел: определение – определяемо – определение моята дъщеря по-малката е бременна, храним се с рибени глави пържени. Редовно се среща изнасяне на информативнонезначим подлог в крайна позиция, напр. много била ѝ харесала стаята, и сутринта в петък идват двете, да не се виждат от пътя боклуците, както и поставяне в препозиция на информативнозначима част, напр. ресторанта на центъра наемателя го затвори, часовник ще ти купим, Бати Борьо и леля Райна как са и мн. др.

Тези словоредни особености носят ярък разговорен оттенък и наличието им в текстовете на писмата е още едно доказателство, че и в спонтанната писмена реч могат да се открият явления, смятани за присъщи само на живата устна реч.

От направените наблюдения върху синтаксиса на неофициалното писмо се разкрива своеобразието на този жанр в сферата на книжно-разговорната реч. Очертаната синтактична картина дава известна представа за начина, по който “разговорното” битува в писмен неофициален текст и за специфичния облик, който придобиват някои особености от устната реч при тяхната писмена реализация в условията на непряко, но непринудено общуване.

БЕЛЕЖКИ

¹ Писмата (над 40 на брой) са събирани според **Упътване** за събиране на материал от книжно-разговорната реч. В. Търново, 1985 г., изготвено от Р. Йосифова.

² Вж. **Йосифова, Р., М. Илиева**. Стилистика. В. Търново, 1993, с. 98 – теоретичните бележки са написани от Р. Йосифова.

³ **Сиротинина, О. Б.** Современная разговорная речь и её особенности. М., 1974, с. 113.

⁴ **Земская, Э. А.** Русская разговорная речь. М., 1973, с. 403.

⁵ Вж. **Сиротинина, О. Б.** Цит. съч., с. 19.

⁶ Вж. **Йосифова, Р.** Проблемите на словореда и разговорната реч. – В: Съвременен български език. Доклади. Т. 3. С., 1987, с. 607.